

"Melik-i Kadîr ki, semavat ve arzı altı günde yaratarak arş-ı rububiyetinde de durup,.. " Arş-ı rububiyette durmak ne demektir? Semâvat ve arzın altı günde yaratılması meselesini izah eder misiniz?

Bir padişah tahtına oturup memleketinin her tarafına nasıl hükmediyorsa *-teşbihte hata olmasın-* Cenâb-ı Hak da isim ve sıfatlarıyla her varlığın yanında hazır ve nazır olarak onlara hükmediyor.

Meselâ, bir çiçek Cenâb-ı Hakk'ın **Mücemmil** (*güzelleştirici*) isminin arşıdır. O isimle o çiçekte tecelli eder ve o çiçek güzelleşir.

"Arş-ı Âzam" tâbir edilen Büyük Arş ise, **"Kâinatın daire-i âzaminin ünvanıdır."** arşların arşı, kâinatın payitahtı ve merkezidir. Cenâb-ı Hakk'ın, nihayetsiz hâkimiyeti ve yüce haşmetiyle tecelli ettiği makamdır. **Büyük Arş, "kâinatın ve bütün varlık âlemlerinin sağını, solunu, üstünü, altını kaplamış ve hükmü altına almıştır."**

Arş; "İlâhî emirlerin meleklere ilk tebliğ edildiği makam" şeklinde tarif edilir.

Arş, "yükseklik, yüksek yer, tavan, çardak. Hükümdarın tahtı, saltanat," gibi manalara geliyor.

Fahredden-i Râzi'nin ifadesine göre, İlâhî emirlerin ilk muhatapları olan meleklerin bulunduğu âlem. Tâbiri caizse, bütün varlık âleminin idaresiyle, tanzimiyle alâkalı hükümlerin meleklere tebliğ edildiği ulvî makam.

Maddî ve cismanî ne kadar âlem varsa hepsi Kürsî'nin içinde kalıyor; Arş ise Kürsî'yi de kaplamış bulunuyor. Şu var ki, maddî âlemler Kürsî'nin içinde kalınca, Arş'ın Kürsî'yi kaplaması, içine alması ve onun üstünde bulunması, elbette cismen değildir.

Resulûllah Efendimiz (asm.) **"Yedi kat semânın, Kürsî'nin içinde, bir kalkanın içine atılmış bir halka gibi kaldığını"**(1) ifade buyurmakla, **Kürsî'yi ve Arşı** anlamamızın mümkün olmadığını bize ders veriyorlar.

Bediüzzaman Hazretleri, **"Kalb de bir arştır, fakat ben de Arş gibiyim diyemez."** buyurarak hem insana haddini bilme dersi veriyor, hem de arşla alâkalı bazı sırların yine insan kalbinde aranması gerektiğine işaret ediyor. Elbette ki bu sırlar Arşın mahiyetiyle değil, varlığıyla alâkalı olabilir. Zira arşın mahiyetinin bilinmezliği de kalbden okunmakta. Kalbinin ve ruhunun mahiyetini bilemeyen insan, arşı anlama dâvâsına nasıl kalkışabilir!?

Kalbimiz arşa bir numune. Ruhumuz ruhlar âleminde bir temsilci. Bedenimiz, Kürsî'nin içindeki maddî âlemlerden süzölmüş bir hülâsa.

Ruhun bir sıfatı olan hayat, bedenin her noktasında mevcut. Demek ki ruh, bu sıfatıyla bedeni kaplamış, kuşatmış, ihata etmiş.

Bir diğeri sıfatı ilim. Ruh, saçtan da haberdar, ayak parmağından da. Akciğeri de vazifesini biliyor, akyuvarların da. Demek ki ruh, ilim sıfatıyla da bedeni kuşatmış. Fakat ruhun bu kaplayışı, paltomuzun bedenimizi kaplamasına benzemediği gibi, onun bedenden üstünlüğü de başın gövdeden üstünlüğü gibi değildir.

Kürsî'nin cismanî âlemi içine alması, belki hava unsurunun bedenimizi kaplamasına benzetilebilir. Ama arşın Kürsî'yi kaplaması ve onun üstünde olması, **maddî hiçbir misâle ifade edilemez.** Onun cüz'î bir misâli ruhun bedeni kaplamasıdır ve bu kaplayış gibi, o kaplayış da insan idrakinin çok ötesindedir ve beşer ifadesinden çok yücedir.

“Cennetin sekiz tabakası birbirinden üstün oldukları halde umurunun damı Arş-ı âzamdır.”(2)

“Arş; Zâhir, Bâtın, Evvel, Âhir isimlerinin halita ve karışığıdır.”(3)

Arş bütün mahlûkattan evveldir. Bütün âlemler, sistemler onun altında cereyan ederler, parlar sönerler, doğar ölürlür. O ise onlardan evvel var olduğu gibi, onlardan sonra da varlığını devam ettirir.

İslâm âlimleri, Arş ve Kürsî isimlerinin mecaz ve teşbih yönü olduğunu ifade etmekle birlikte, bu âlemlerin mevcut olduklarına da bilhassa dikkat çekerler. Bu hususta şu güzel misali de vererek bizi ikaz ederler.

Nasıl Kâbe'ye beytullah yâni Allah'ın evi denilmesi mecazdır, ama Kâbe'nin varlığı da bir hakikattir. Arş ve Kürsî'yi de böyle değerlendirmek ve mahiyetlerini de anlaşılabilir olarak bilmek gerekir.

“Arş-ı Rububiyetinde durup, gece ve gündüzü, siyah ve beyaz iki hat gibi birbirini arkası sıra döndürüp...”

Rububiyet: Bir şeyi başlangıç noktasından itibaren tedricen kemale erdirerek son şekline ulaştırmak şeklinde tarif edilmiştir. Çekirdeğin ağaç, nutfenin insan haline getirilmesi gibi.

Rububiyetin kemali ise, Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkatını yaratması, beslemesi, onları büyütmesi, terbiye etmesi, idare etmesi, yaşatması, öldürmesi ve onlarda tasarruf

etmesi gibi fiillerin, akılları hayrette bırakacak bir tarzda mükemmel olarak icra edilmesidir.

Rububiyetin arşı üzerinde durmak ise, mecaz bir ifadedir. Bundan maksat, Azamet-i İlahiyeyi ve Saltanat-ı Rububiyeti tefekkür ettirmektir.

Semavat ve arzın altı günde yaratılmasına gelince:

“Şüphesiz Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı.” (Â'raf, 7/54)

Müfessirler bu altı günün mânası hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir. Büyük çoğunluk, günden maksadın devir olduğunu beyan etmişlerdir.

Onlar derler ki:

a. “Gün” mefhumu, Dünya'nın kendi etrafındaki bir tam dönüşünü tamamladığı süreye verilen isimdir. Eğer Güneş ve Dünya yoksa bu mânada **"gün"** de yok demektir. Dünya ve Güneş sonradan yaratıldığına göre, ayette zikredilen gün tâbiri ile dünya günü kastedilmiş olamaz. O hâlde devir kastedilmiş olmalıdır.

b. Ayrıca Kur'an'ın bazı ayetlerindeki **"gün"** mefhumu ile genel mânadaki **"vakit"** kastedilmiştir.

Daha geniş izah için tefsir kitaplarına müracaat edilebilir. Bizler bu bahsi, Üstad Hazretleri'nin şu izahı ile tamamlıyoruz:

"BİRİNCİSİ: Mesela, **أَلْتِ غُنْدَةِ الْغُكُلِي وَ الْيَرِي يَارَاتْتِكُ.**' demek olan; hem, belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan eyyâm-ı Kur'âniye ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işaret eden hakikat-i ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde Fâtır-ı Zülcelalin halk ettiği seyyal âlemleri, seyyar kâinatları, geçici dünyaları nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Evet, güya insanlar gibi dünyalar dahi birer misafirdir. Her mevsimde Zât-ı Zülcelalin emriyle âlem dolar, boşanır."(4)

Dipnotlar:

(1) bk. İbn Kesir, Bakara Suresi 155. Ayet Tefsiri.

-
- (2) [Sözler, Yirmi Sekizinci Söz.](#)
 - (3) [Mesnevi-i Nuriye, Hubab.](#)
 - (4) [Sözler, On Dördüncü Söz.](#)